

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA CERAMICII ROMANE DE UZ COMUN, DIN DOBROGEA

A. RĂDULESCU

Ceramica pe care o vom prezenta în lucrarea de față formează acea grupă de vase numeroase și variate, de strictă necesitate pentru nevoile curente ale omului. Tradiția ceramică locală, se continuă și în epoca romană, dar riguros modificată sub influența tehnicii și practicii meșteșugărești mai perfecționate. Influența o va exercita puternic exemplele aduse din afară, ducând la perfecționări, grație cărora băștinașii geți vor sfârși — e adevărat, nu întotdeauna — prin a imita procedeele și tehnica romană, aceasta simultan cu procesul de difuziune a valorilor ceramice venite din sud. Soldați, veterani, coloniști, emigranți de tot felul, vor fi cuprins între ei meșteri pricepuți în arta ceramică. Din necesități economice zilnice se vor fi creat ateliere de olărit, la care, mîna de lucru curentă recrutată dintre băștinași, a constituit calea de difuzate a tehnicii printre aborigeni. Astfel se explică de ce, în uriașă cantitate de fragmente ceramice sau vase întregi, descoperite ocazional sau în săpături sistematice este extrem de anevoios să deosebim ce este produs local roman de ceea ce este import¹, care este ceramica băștinașă fabricată pînă la asimilarea elementului local — proces total sau numai parțial — de către elementul dominator și care este ceramica coloniștilor ca primi și autentici pioneri ai romanizării. Problema, soluționată numai parțial, ne înfățișează la această dată, multe categorii ceramice produse și pe pămîntul Dobrogei romane, dar aduse și din afară².

Înserînd, într-un tablou tipologic aceste vase de uz casnic, indiferent de proveniența lor, vom realiza un punct de plecare pentru cercetările ulterioare, o bază căreia oricînd i se pot adăuga noi tipuri și

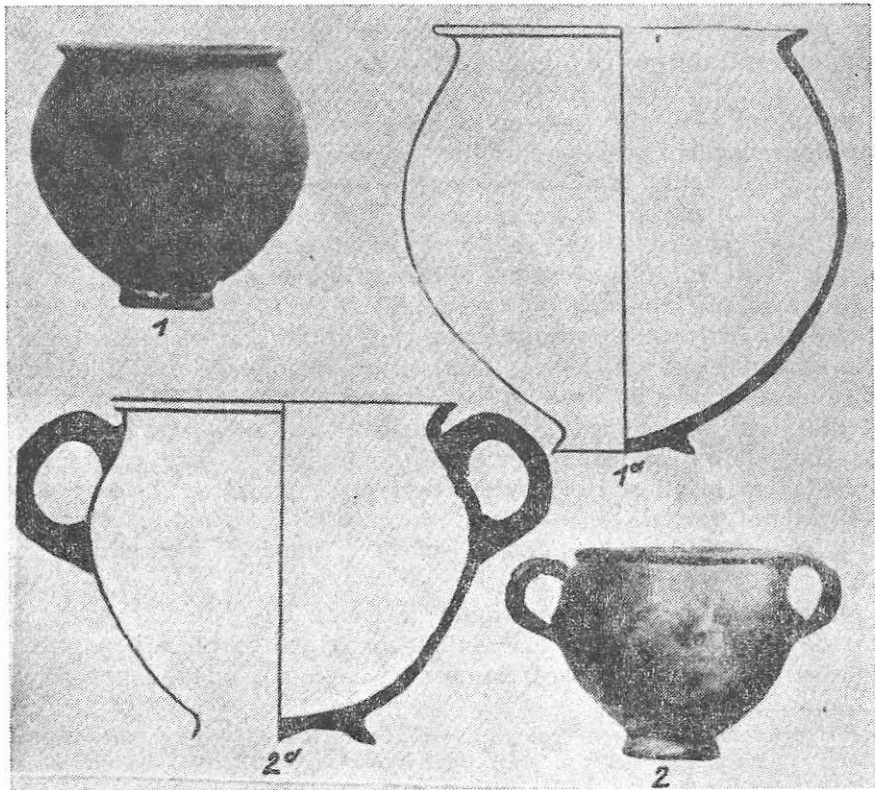
¹ *Histria. Monografie arheologică*, vol. I, București 1954, p. 403 (= *Istoria României*, I, București, 1960, p. 501). Pentru Africa, vezi J. W. Salamonshon, în *Bulltin Antieke Beschaving*, XLIII, 1968, p. 90 și urm.

² I. Barnea în *Din istoria Dobrogei*, vol. II, București, 1968, p. 488 și urm.

modele de vase, în așa fel încît să ajungem la un tablou mai complet și cu încadrări cronologice mai înguste.

Ceramica găsită în această provincie — integrată mai timpuriu în Imperiul roman și supusă celor mai variate forme de influență, grație poziției sale la mare, reprezintă un ciclu evolutiv. Pentru sec. I-III e.n. vom constata în formele lor, trăsăturile tradiției elenistice, ca apoi, începînd cu sfîrșitul sec. III și pînă în sec. VII e.n. să apară forme proprii, specifice unei epoci de mari vicisitudini istorice, ce-și va pune amprenta și pe producția ceramică. În cadrul ciclului evolutiv vom distinge nenumărate tipuri și forme, cărora le corespund una sau mai multe laturi de întrebuițare practică.

1. *Cupă*. Constanța; inv. 6415 (pl. I, 1 — a). Dimensiuni 9 cm, diametrul gurii 8 cm, diametrul corpului 9,5 cm. Cupa are fundul mai îngust și inelar, cu firnis roșu pe dinafară are puternice trăsături din epoca elenistică. Gura îi este largă, buza trasă în afară și tăiată oblic. Pasta de calitate superioară, bine arsă, de culoare roșie-cărămizie. S-a

Pl. I.

descoperit într-un mormînt roman timpuriu laolaltă cu un opaiț datat în sec. I e.n.³

2. *Cupă globulară cu două torți* (pl. I, 2 — 2 a). Tip de evidentă tradiție elenistică, fapt dovedit nu numai în regiunea noastră, ci și în jurul Mării Negre⁴.

Mangalia; inv. 14832. Dimensiuni: înălțimea 7,5 cm, diametrul mare 8 cm, diametrul gurii 8 cm. Gura este largă, buza îngroșată. Fundul inelar ceva mai înalt. Cele două tortițe de aspect circular, se prind sub buză și pe mijlocul corpului. Pasta de factură superioară, are în compoziție particule fine de mică; arderea s-a făcut pînă la roșu-cărămiziu. Suprafața corpului mai păstrează urme de firnis roșu-gălbui. Cupa se datează în sec. I sau începutul sec. II e.n.⁵

3. *Crater*. Constanța; inv. 12051 (pl. II/1 — 1 a). Dimensiunile: înălțimea 13 cm, diametrul gurii 9 cm, diametrul corpului 12 cm. Gura largă are buza ușor teșită și șanțuită. Corpul propriu-zis are două părți distincte: partea superioară cu gîtul larg, aproape cilindric și partea inferioară, care se lărgeste căpătînd o formă tronconică, terminată cu un fund îngust inelar. Torțile vasului frumos realizate, contribuie la aspectul zvelt al craterului. Pasta este de bună calitate, de culoare gălbui-cărămizie, peste care în partea superioară s-a așternut o glazura subțire de culoare roșie, care se întinde pînă sub pîntecul vasului, pe unele porțiuni. Vasul provine dintr-un mormînt de inhumație, în inventarul căruia s-au mai găsit un strigiliu și un opaiț. Se datează, după întregul complex, în sec. I e.n.⁶

4. *Căniță*. Constanța; inv. 12301 (pl. II/2 — 2 a). Dimensiuni: înălțime 10,5 cm, diametrul gurii 8 cm, diametrul corpului 12 cm; are corpul globular, prevăzut cu o gură largă, buza înălțată și rotunjită, ușor evazată. Torțile sînt mai neglijent realizate și sînt prinse sub buza vasului și pe corpul propriu-zis. De la acest punct corpul este decorat cu dungi paralele și la distanțe egale care se continuă pînă la fundul inelar. Pasta de bună calitate, de culoare roșie-cărămizie. Găsit în Constanța, într-un mormînt de inhumație din sec. I-II e.n. Îl datăm în aceeași perioadă⁷.

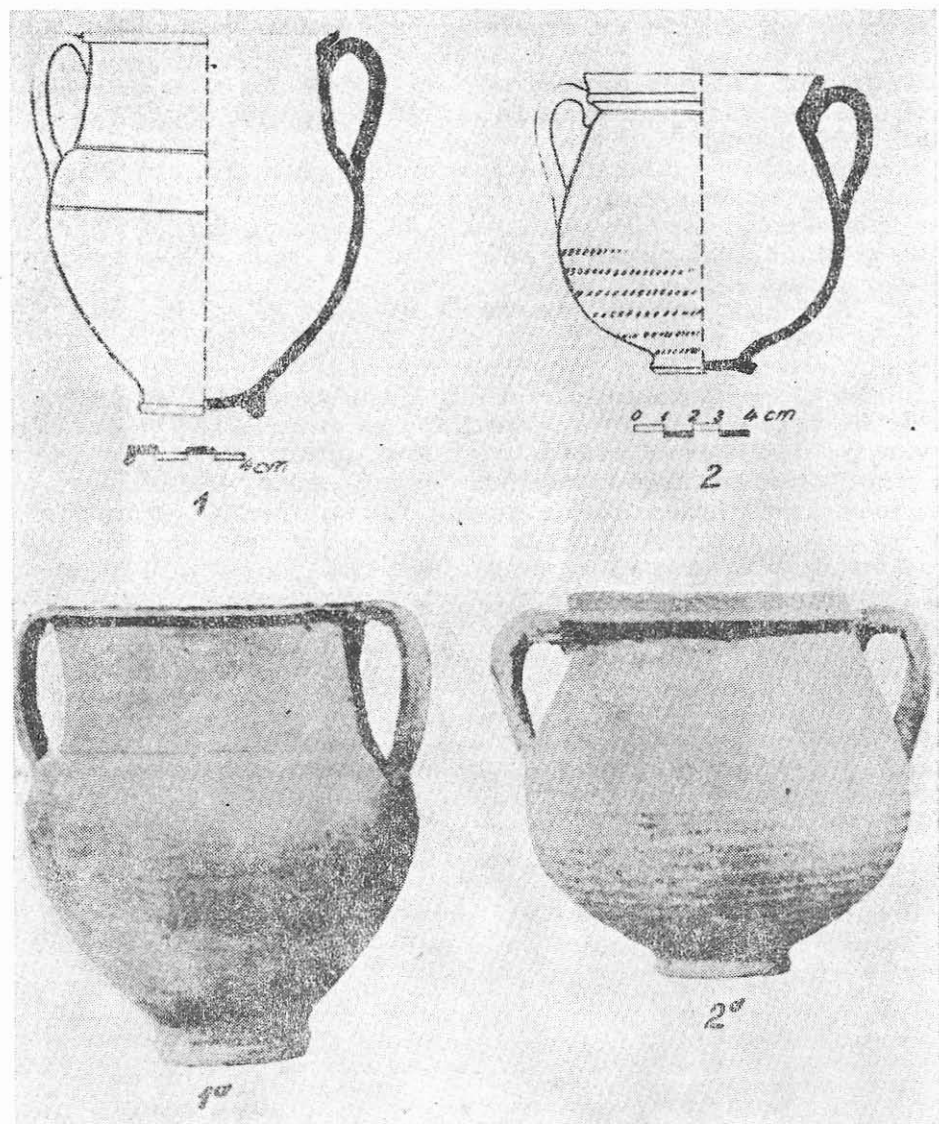
³ M. R. Hull, *Roman Colchester*, Oxford, 1958 p. 290, fig. 123, tipul 391. Peter Petru, în *Razprave*, VI, Ljubljana, 1969, p. 200, fig. 2, tip 6 — notată ca ceramică din a doua jumătate a epocii neroniene. M. Bucovală, în *Pontice*, II, Constanța, 1969, p. 311, fig. 19 și 20 b cu evidente asemănări; C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, 1967, p.

⁴ Unele asemănări cu vasele din Tyras, cf. P. Nicorescu, *Tyras*, în *Dacia*, III-IV, București, 1927, p. 582. Pentru Bulgaria, tot cu asemănări mai îndepărtate, vezi Dimicio Aladjov, în *Izvestia*, Sofia, XVIII, 1965, dar în necropolă ce se încadrează în sec. II e.n.

⁵ J. P. Gillam, *Types of roman coarse pottery vessels in Northern Britain*, Newcasztle, 1957, p. 13, fig. 103. M. Bucovală, *op. cit.*, p. 303, fig. 3.

⁶ H. S. Robinson, *The Roman Pottery*, în *The Athenian Agora*, vol. 1, V. 1959 (Princeton), p. 4, G. 43 — analogie mai îndepărtată, dar vasele au evidente trăsături comune.

⁷ Ph. Taillez, în *Atti del II Congresso Internazionale di Archeologia Sott-marine*, Albengo, 1958, p. 189, 11 — desigur derivă din același prototip elenistic și exemplarul nostru.

Pl. II.

5. Căniță cu o toartă. Constanța ; inv. 1243—1245 (pl. III/ 1 — 3, 1) a — 3 a). Dimensiuni: înălțimea 11—12,5 cm, diametrul gurii 6,5 — 8 cm, diametrul maxim 7—10 cm. Are o înfățișare mai zveltă ; gura mai largă prezintă o buză de asemenea înaltă și dreaptă, uneori imperceptibil evazată. Pereții sînt subțiri, lipsiți de caneluri, decorarea fiind realizată, la un exemplar (pl. III 1 și 1 a) cu un mic șanț, care

Pl. III.

desparte gura de corp, iar pe corp unele mici cercuri reliefate cu niște creste. Pasta fără impurități, de culoare roșie. Torțile sînt frumos arcuite; fundul inelar foarte puțin înălțat. În partea superioară a corpului se păstrează deseori o glazură roșie. Cănițele prezentate aici, de la Constanța⁸ au corespondente și la Histria, în context databil în sec. I e.n.⁹, deși primul vas, dintre cele trei de la Tomis, pare a fi ceva mai tîrziu față de următoarele două. Tipul este larg răspîndit.

6. *Cănițe cu o toartă și cu caneluri pe corp*. Constanța — Cernavodă. (pl. IV/1—5). Tipul acesta reprezintă vase de uz casnic de capacitate redusă, cu o vastă arie de răspîndire¹⁰. Cele mai multe din totalul intrat în studiul de față s-au găsit în special în mormintele Tomisului¹¹. Dat fiind marea întrebuintare în viața casnică a acestui tip, vom întilni o mare varietate privind compoziția pastei, capacitatea și prin ușoarele diferențe ale penselor. Dimensiunile, alternează ca înălțime între 8—15 cm, diametrul gurii între 6,5—10 cm, diametrul corpului 8—11 cm. Au gura largă. Buza constituie un alt criteriu care le deosebește pe cele mai multe din vasele acestui tip. La unele, buza este ușor evazată, la altele tăiată drept și înșfîrșit unele au buza rotunjită sau ușor teșită. Caneluri de pe corp, mai proeminente sau mai ușoare sînt regulate, fundul plat sau ușor tronconic și inelat. Tortița de caracter mai întotdeauna decorativ este lipită imediat sub buză și pe pîntec. Analiza compoziției pastei din care sînt confecționate aceste cănițe, vine în sprijinul ideii referitoare la existența unui mare număr de ateliere locale de fabricat vase de acest tip. Cele mai multe din vasele de uz casnic descrise mai sus, sînt făcute dintr-o argilă de calitate bună, în compoziția ei intrînd nisip fin și mică, care prin ardere au căpătat o culoare roșie, roșie-cărămizie, gălbui-roșcată, cafenie, în funcție de gradul de oxidare. Nu excludem însă posibilitatea ca multe din aceste recipiente să fie venite la Tomis din alte părți.

Vasele ceramice din același tip descoperite la Callatis¹², se deosebesc tocmai datorită pastei cu ingrediente, după cum cele descoperite la Cernavodă¹³, au pasta bogată în caolin, fiind de culoare albă, albă-cenușie.

⁸ cf. M. Bucovală, *op. cit.*, p. 312, fig. 20 a.

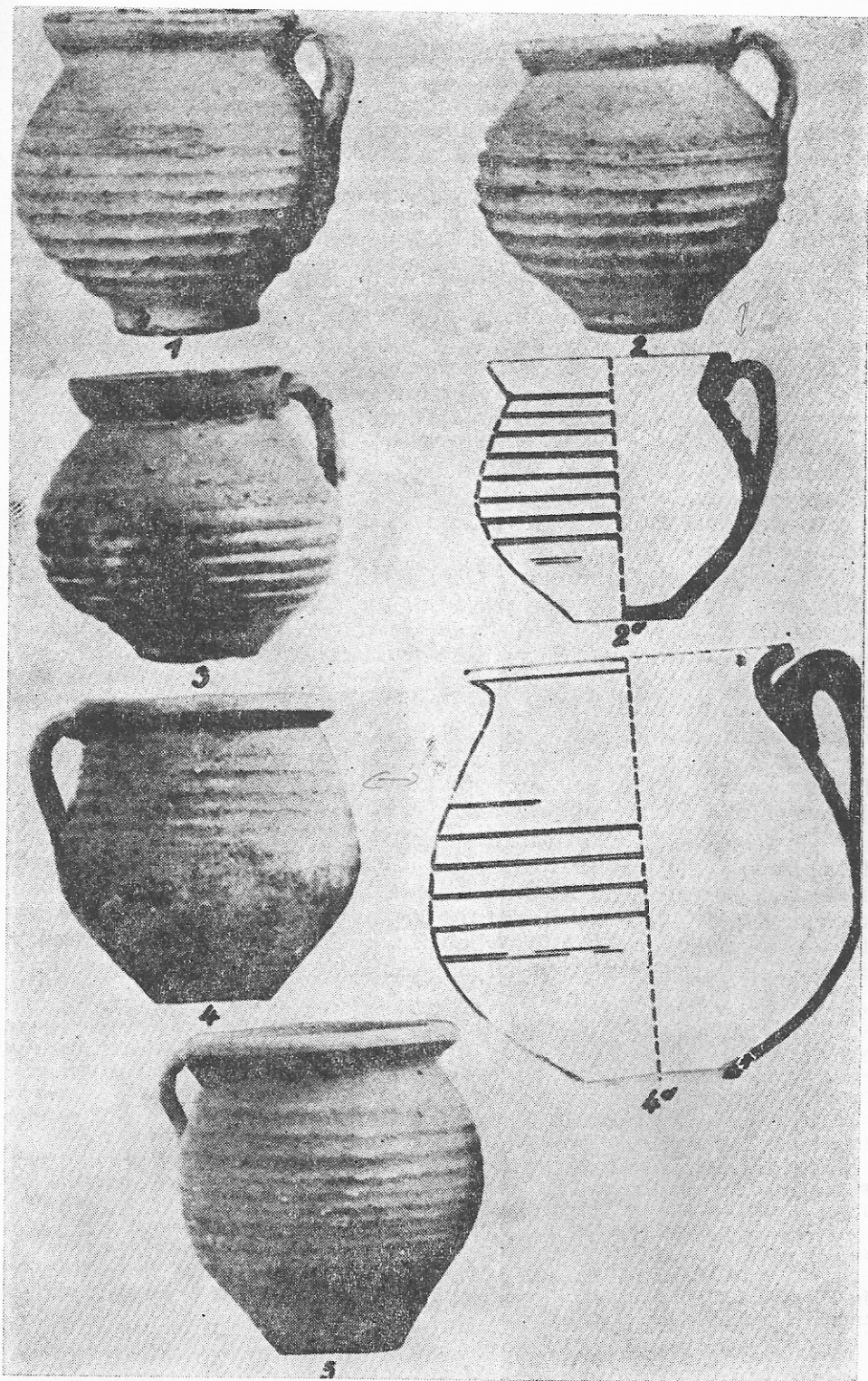
⁹ P. Alexandrescu, în *Histria. Monografie arheologică*, vol. II, București, 1966, p. 219, pl. 101, M. XXV; H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 92, pl. 7 și 42, G. 103, cu încadrare cronologică în prima jumătate a sec. II e.n.; G. R. Edward, *The Hellenistic Pottery the Shipwreck of Antikythera*, Philadelphia, 1965, p. 25, fig. 26

¹⁰ Pentru Dobrogea: V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, p. 145, fig. 73 *Istoria României*. I, p. 591. I. Barnea, în *DI*, II, p. 488; pentru regiuni apropiate. H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 34, pl. 7, G. 117, S. 119; pentru Bulgaria, Bogdan Sultov, în *Izvestia na okrijenia istoriceski Muzei v Tîrnovo*, Varna, 1964, p. 53, fig. 7/a și b. În nordul Dunării, D. Tudor, *Oltenia Romană*², București, 1958, p. 73, fig. 16 etc.

¹¹ A. Rădulescu, M. Davidescu, în *Materiale*, V. 1959, p. 754, fig. 1/1—2; M. Bucovală, *op. cit.*, p. 304, fig. 10.

¹² Acum în muzeul din Mangalia.

¹³ Descoperite ocazional de către M. Irimia de la Muzeul de arheologie Constanța.

Pl. IV.

Ținând seama de inventarul mormintelor în care s-au descoperit precum analogiile cele mai semnificative, datăm cănițele cu o toartă și caneluri pe corp în sec. II-III e.n.¹⁴.

7. *Cănițe globulare mai largi*. Constanța. Inv. 1213 ; 12008 ; 4670 ; 6509 ; 3747 ; (pl. V, 1—5). Categoria aceasta, la fel ca și cele prezentate la nr. 4, cu care se aseamănă, este foarte răspândită. Exemplele integrate aici au următoarele dimensiuni ușor variabile : înălțimea 8,5 cm și 10 cm ; diametrul gurii 6,5 și 7 cm ; diametrul corpului 9 și 10 cm. Unele au un mic brîu proeminent care desparte gura de corpul vasului — de aici acesta lărgindu-se aproape brusc. La unele exemplare tortița lipită imediat sub buza evazată și pe corp este utilizabilă. Foarte multe exemplare din această categorie sînt lipsite de stabilitate, dat fiind proporția dintre diametrul mare al vasului și diametrul prea mic al fundului. Pasta este de bună calitate, cu un procent scăzut de nisip și impurități, suprafața corpului avînd un aspect spongios. După felul arderii culoarea alternează între roșu-cărămiziu, portocaliu pînă la brun închis. Cele mai multe dintre ele provin din Constanța și Ostrov¹⁵, dătîndu-se în sec. II-III e.n.¹⁶.

8. *Oale mici de bucătărie, fără torți*. Constanța. Inv. 3917, 4928, 1033 (pl. VI, 1—3). S-au descoperit într-un mare număr și în mai multe puncte din Dobrogea. Dimensiunile celor prezentate aici : înălțimea variază între 8 ; 9,5 și 12 cm, diametrul gurii este de 7 ; 9 și 11 cm, diametrul maxim al corpului este de 9 ; 9,5 și 12 cm. Majoritatea sînt executate dintr-o pastă inferioară, dar bine arsă, căpătînd culori între roșu-cărămiziu pînă la cenușiu-negricios. Caracteristică este și gura largă cu buza rotunjită și răsfrîntă înafară. Unele au corpul mai sferic, iar fundul rotund ; altele au buza mult trasă înafară, corpul de formă bitronconică. Se datează în sec. I-III e.n.¹⁷.

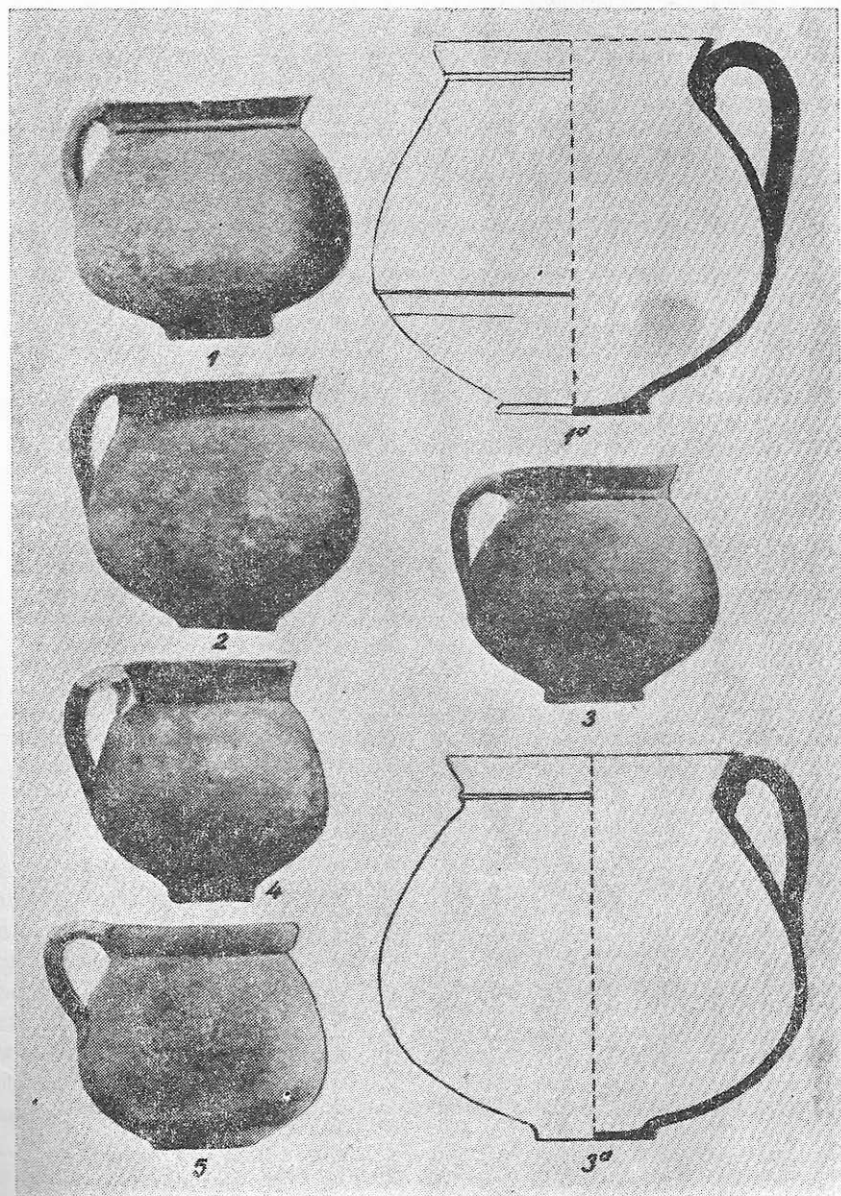
9. *Căni înalte cu o toartă*. Mangalia (pl. VII, 1—1 a). Descoperită în necropola romană din partea de sud-vest a orașului, spre Albești, fără să cunoaștem elemente din mormînt. Dimensiuni : înălțimea 14,3 cm, diametrul gurii 6,3 cm, diametrul corpului 8,5 cm. Are pansa aspectuoasă — globulară — gîtul cilindric ; umărul marcat de o „carenă”, trasată perfect. Gura în formă de pîlnie, are buza rotunjită și trasă

¹⁴ H. S. Robinson, *loc. cit.* ; P. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 224, fig. 22. M XXVII, pe care le datează în sec. II-III e.n. La Tomis, cf. M. Bucovală, *loc. cit.*, cănițele sînt datate în sec. II. Nu excludem posibilitatea unei circulații mai prelungite a tipului.

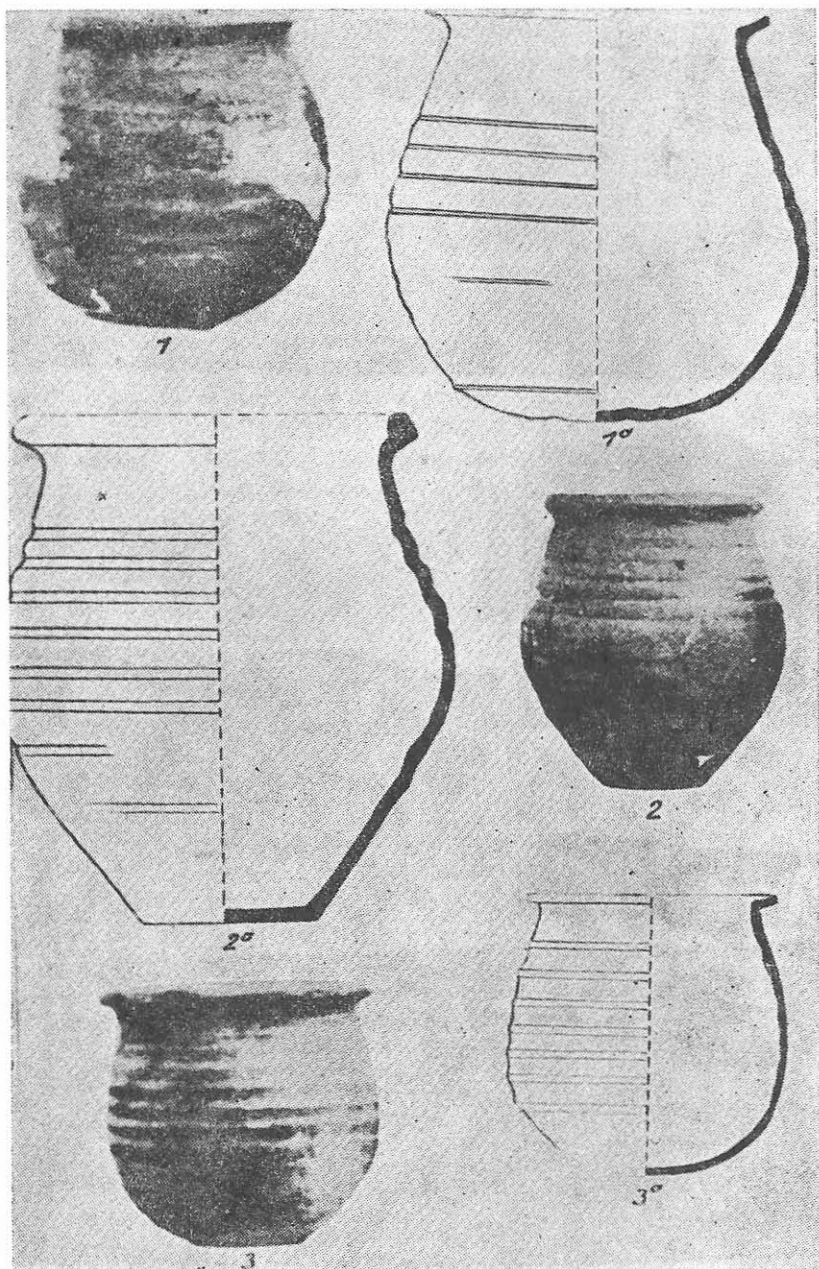
¹⁵ Descoperite, ocazional, în jurul clădirii I.A.S. Ostrov, în zona uneia din importante necropole ale anticului Durostorum.

¹⁶ *Șantierul arheologic Histria*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 36, fig. 20/2. P. Aurelian, în *Materiale*, VIII, 1962, p. fig. 5 a ; D. Popescu, în *Materiale*, II, 1956, p. 173/31—32 ; P. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 208, M XXIV, 7, 10 și 11. Peter Petru, *op. cit.*, p. 206, fig. 5, tip 13 — datînd tipul în prima jumătate a sec. III e.n.

¹⁷ H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 68, pl. 14, K. 97, 99, 101, 103 ; Ivan Marovic, în *Yjesnik*, LXI, 1959, Split, — pentru un timp asemănător dă o datare ceva mai timpurie, respectiv sec. II e.n.

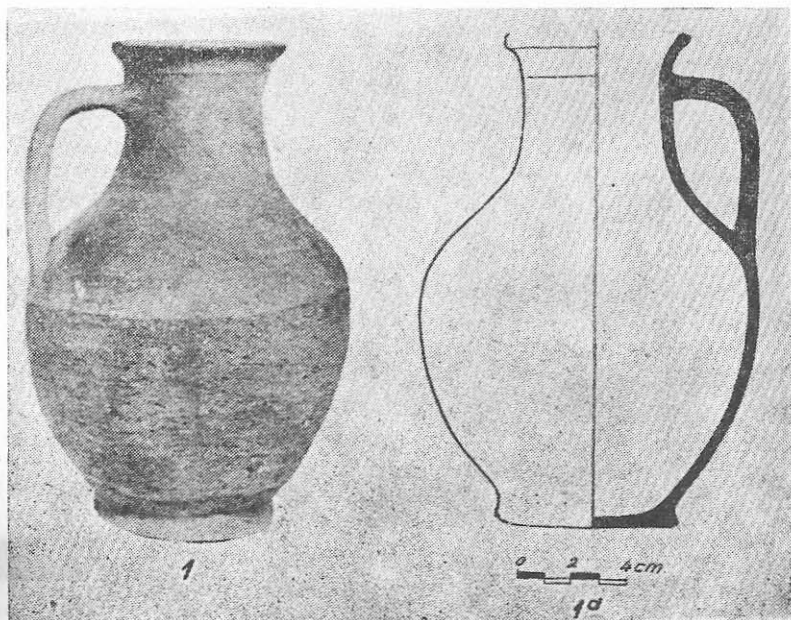

Pl.V.

Pl. VI.

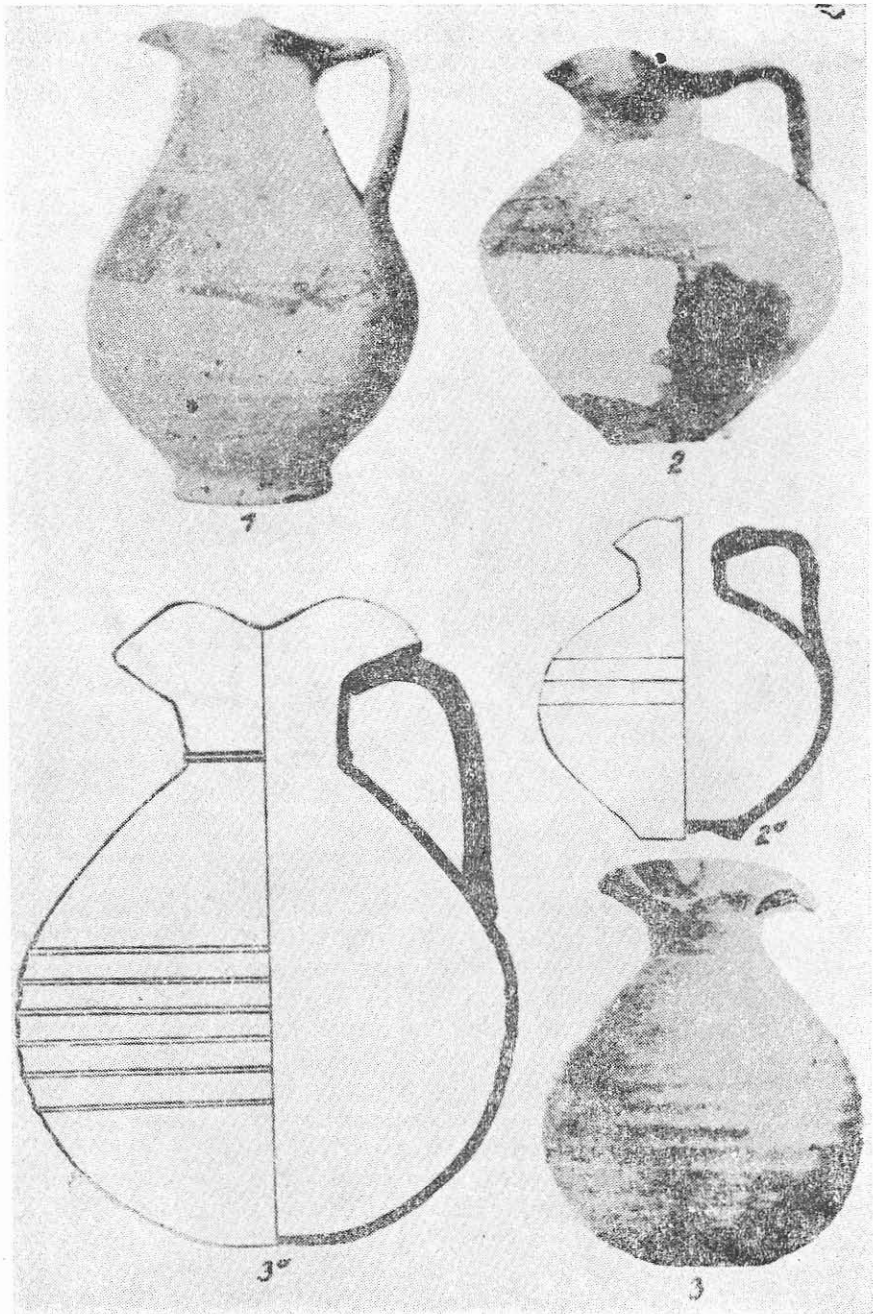
înafară ; ceva mai jos apare un cerc subțire, ușor proeminent. Fundul inelar-plat. Toarta se leagă de mijlocul gîtului, se curbează apoi regulat și cade vertical pe umăr. Pasta, relativ bună, de culoare roșie-cărămizie. Totul amintește de vasele de tip Olpè de epocă elenistică. Se datează în sec. I-II e.n. ¹⁸.

Pl. VII.

10. *Căni trilobate (oenochoe)*. Constanța. Inv. 12005, 2560, 6264 (pl. VIII, 1—3, 3 a). Cănilor de acest tip sînt mult răspîndite în Dobrogea. Cele mai numeroase vădesc trăsături elenistice, deși există și deosebiri. Cană descoperită în Constanța (LXVII/1). Dimensiuni : înălțimea 29,5 cm, diametrul corpului 12,5 cm, diametrul gurii 7,7 cm. Are corp ovoidal, cu gîtul mai înalt, în formă de pilnie. Fundul inelar. Toartă, zveltă se prinde sub buză și pe panta lină a corpului, dînd o notă de eleganță. Gura trilobată, singurul utilizabil fiind lobul central, care se arcuiește și se apleacă înafară, fiind destul de îngust la unele exemplare. Pereții subțiri sînt făcuți dintr-o pastă de bună calitate, arsă puternic ; are culoare roșie-cărămizie. Jumătatea superioară este acoperită cu o gla-

¹⁸ H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 55, pl. 9, j. 43 ; Peter Petru, *op. cit.*, p. 199, fig. 1/29 — o atribuie perioadei tiberiano-claudiană ; idem, p. 200, fig. 2/2, — perioada neroniană ; iar la p. 201, fig. 3/32, perioadei flaviene ; P. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 180—181.

Pl. VIII.

zură roșie; cea inferioară are „coaste” puțin proeminente. Sec. II-III e.n.¹⁹. Tipul acesta cunoaște unele variante.

11. *Ulcioare cu gura trilobată*. Cernavoda (pl. IX/1—2, 1 a — 2 a). Acest tip de vas îl ilustrăm pe baza inventarului dintr-un mormînt de inhumație descoperit în 1970 la Cernavoda. Are gura trilobată și se remarcă printr-o formă mai echilibrată a corpului. Dimensiuni: înălțimea 25 cm, lungimea gurii 11 cm, diametrul maxim al corpului 17,5 cm. Corpul are forma ovoidală; gîtul relativ înalt; toarta aplicată pe buză și pe umărul vasului. Corpul ulciorului este decorat cu caneluri proeminente. Din cauza procentului mare de caolin vasele au căpătat în urma arderii o culoare albă. Din inventarul acestui mormînt mai făceau parte și două cănițe lucrate din același material, ceea ce ne face să credem că la Axiopolis va fi funcționat un atelier specializat în folosirea pastei caolinoase, abundentă pe Valea Carasu. Se datează în sec. I-II e.n.²⁰.

12. *Ulcioare cu o toartă și nedecorate*. Constanța (pl. X 1—3), Mangalia — Neptun (pl. X, 4). În cadrul tipului de ulcioare romane cu o singură toartă derivate din lekythosul elenistic vom constata existența unei mari varietăți în privința formei, a compoziției pastei și a culorii — desigur în strînsă concordanță cu epoca în care au fost create.

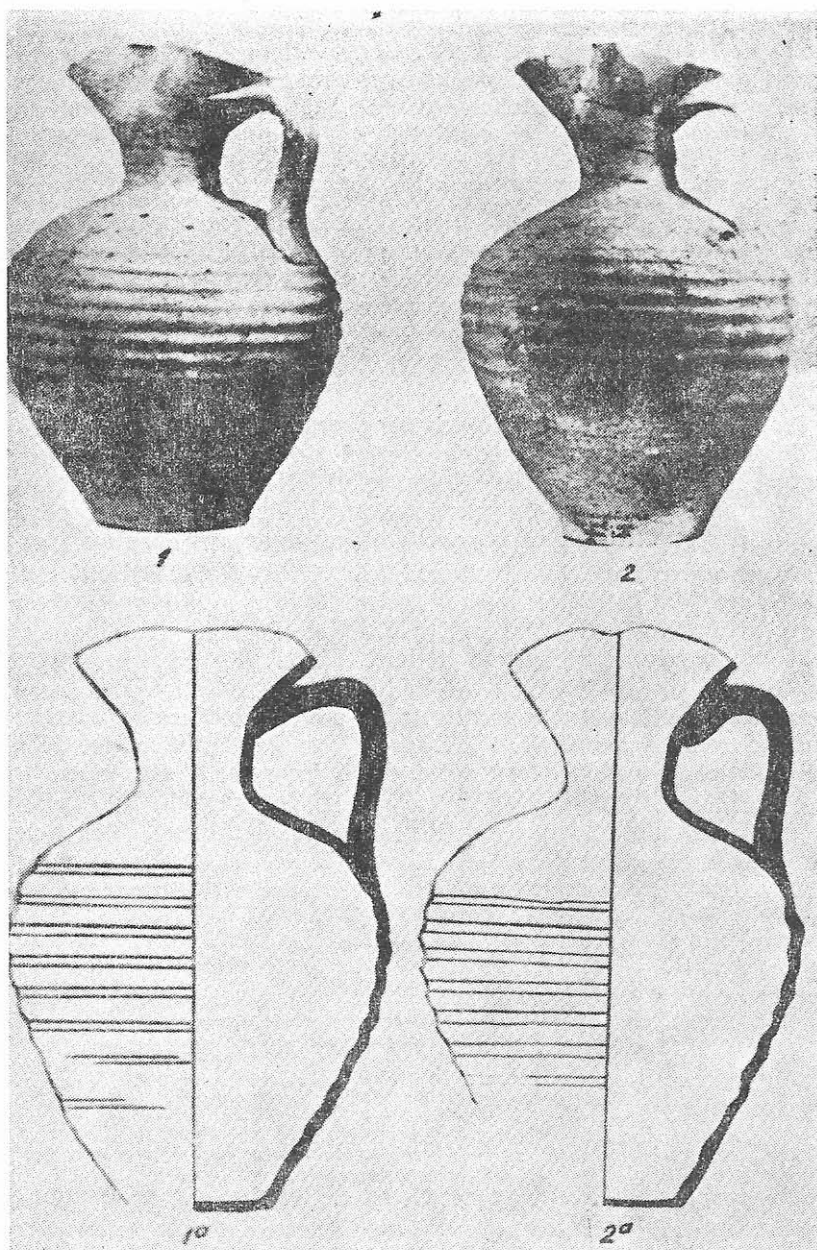
a/ Vas descoperit la Constanța (pl. X, 1—1 a). Dimensiuni: înălțimea 17 cm, diametrul corpului 16 cm și diametrul gurii 6 cm. Are gura în forma unei pilni cu mai multe profilaturi, gîtul îngust, corpul sferoidal cu fundul mai larg și inelar. Toarta vasului, în torsadă — de autentică tradiție elenistică este lipită pe gît, imediat sub buză și pe umărul vasului. Pasta de bună calitate de culoare roșie, jumătatea superioară a recipientului fiind acoperită cu o glazură roșie. Mormîntul în care s-a găsit vasul a fost datat după inventarul său în sec. I e.n. sec. I e.n.²¹, dar tipul de vas descris va fi frecvent în veacurile următoare, dacă ne vom orienta după descoperiri analoage, făcute într-alte centre arheologice dobrogene²².

¹⁹ H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 42, S. 189, pl. 42; P. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 222, pl. 82, M XXVIII³. B. Sultov, *op. cit.*, p. 51, fig. 3;

²⁰ Vezi *supra*, n. 13. Tot acolo a fost găsit un opaiț de import, care are o mască în relief pe diso și o inscripție: VETTIVS, pe fund; este de origine italică și se mai cunoaște în regiunea Moesiei Inferior în sec. I-II e.n., cf. C. Ico-nomu, *op. cit.*, p. 14 și 15, fig. 24 și în special nr. 26. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 144—145, fig. 72 și 73.

²¹ M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967, p. 116, fig. 73 a; idem, în *Pontice*, II, 1969, p. 308, fig. 15 a și b. Lyudmila Plesnicar-Gec, în *Arheoloski Vestnik*, XVIII, 1967, p. 142, pl. T 5, fig. 6. Pentru lunga circulație nord-africană a tipului, vezi J. W. Salamonshon, *op. cit.*, p. 127, pl. IV, fig. 12 — de care se apropie mult cele tomitane. La fel pentru Britania, M. R. Hull, *op. cit.*, p. 127, fig. 70/7 și fig. 106/364.

²² Exemplele asemănătoare au fost descoperite ocazional la Callatis, aflate unele la Muzeul din Mangalia. Un recipient asemănător cu cel descris, însă din sec. II-III tot de la Tomis cf. M. Bucovală, în *Pontice*, I, I, 1968, p. 280, fig. 8 b și p. 282, fig. 11 a; idem, în *Pontice*, II, 1969, p. 309, fig. 16 a și 16 b.

Pl. IX.

Pl. X.

b/ *Ulcior* apropiat ca formă de varianta precedentă, provine dintr-un mormint de la Neptun — Comorova²³, inv. nr. 14833 (pl. X/4). Dimensiuni: înălțimea 23 cm, diametrul corpului 16 cm, diametrul gurii 4,5 cm. Are gîtul înalt și drept, buza înaltă, teșită spre afară și rotunjită în interior. Toarta se leagă de gît imediat sub buză și se sprijină pe umăr, corpul globular, lipsit de decorație, dar cu aspect elegant, fundul inelar. Pasta este de bună calitate, nu lipsită de impurități, de culoare roșie-cărămizie. Peste tot corpul vasului s-a dat cu o glazură roșie foarte subțire. Este datat la mijlocul sec. I-II e.n.²⁴.

13. *Ulcior. Corp cilindric scund, gît înalt*. Constanța. Inv. 1275 (pl. XI, 1—1 a). Dimensiuni: înălțimea 20,5 cm, diametrul vasului 17,5 cm, diametrul gurii 8 cm. Corpul cilindric, are fund inelar; gîtul relativ înalt are gura în formă de pîlnie, cu buza triplu profilată trasă ușor înafară. Toarta vasului în torsadă este lată, cu șanț vertical pe mijloc. Partea superioară a vasului vopsită cu roșu. Pasta este de bună calitate, bine arsă — de culoare cărămizie-gălbuie. Pe corp, pe umăr și la baza gîtului sînt unele șanțuiri, adîncite neuniform. Tipul derivă din vechiul *lekythos* și se încadrează în sec. II e.n., după opaițele descoperite în contextul funerar unde a fost găsit²⁵.

14. *Ulcior. Corp bitronconic, gît înalt*. Constanța. Inv. 12192 (pl. XI, 2—2 a). S-au descoperit tot în morminte de incineratie două exemplare identice. Dimensiuni: înălțimea 26 cm, diametrul vasului 20 cm, diametrul gurii 7,3 cm. Corpul tronconic, are partea inferioară ceva mai alungită; piciorul inelar, gîtul înalt și larg cu buza evazată și îngroșată. Toarta lată, lipită mai jos de buză, se curbează apoi brusc și cade aproape perpendicular pe umărul vasului. Pasta bună, de culoare gălbuie-cărămizie. Partea superioară este acoperită cu angobă roșie. Sec. II e.n.²⁶. Exemplare asemănătoare la Horia, Vistierna (jud. Tulcea), Mangalia etc., datate în sec. II-III²⁷.

15. *Ulcior cu corp globular, gît înalt*. Mangalia. Inv. 17870 (pl. XII, 1—1 a). Constanța, inv. 6203 (pl. II, 2). Primul are înălțimea 16,5 cm, diametrul corpului 11,5 cm, diametrul gurii 4,5 cm. Gîtul înalt, în formă de pîlnie, buzele rotunjite despărțite de gîtul gros de un șanț incizat. Între cele două vase amintite există deosebiri în privința mărimii, pastei, decorului canelat, datorate atelierelor în care au fost realizate. O

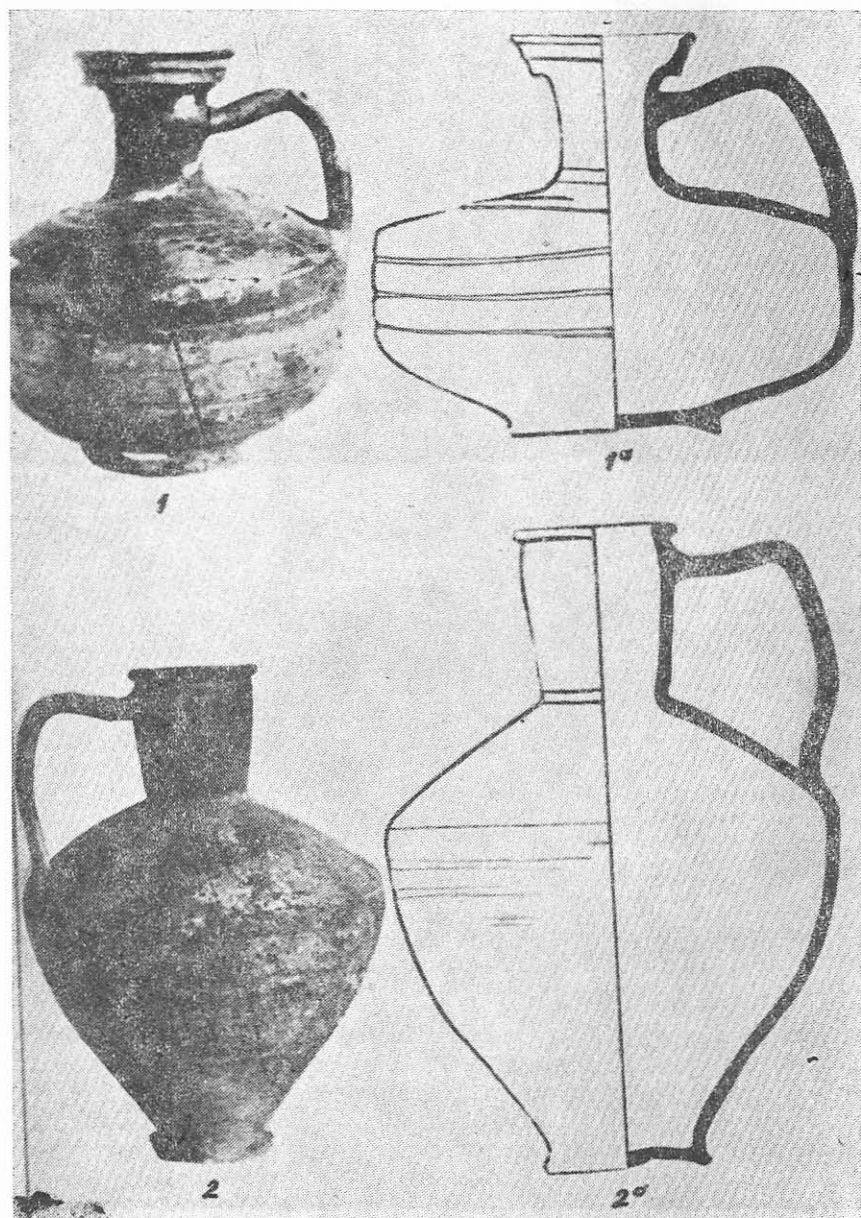
²³ C. Iconomu, în *Pontice*, I, 1968, p. 258, fig. 37. J. W. Holwerda, *Het laat-grieksche en romeinsche gebruiksgeraadewerk nit middelandsche-zee-gebied in Let Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, 1936, p. 59, nr. 862; J. W. Salamonshon, *op. cit.*, p. 130, pl. IV, fig. 10 a.

²⁴ *Ibidem*; cf. și B. Sultov, în *Izvestia na okrijnia istoriceski Muzei v Tir-novo*, IV, Varna, 1958, p. 45, pl. II, fig. 1; Peter Petru, *op. cit.*, p. 198, și urm., pl. 3, fig. 32.

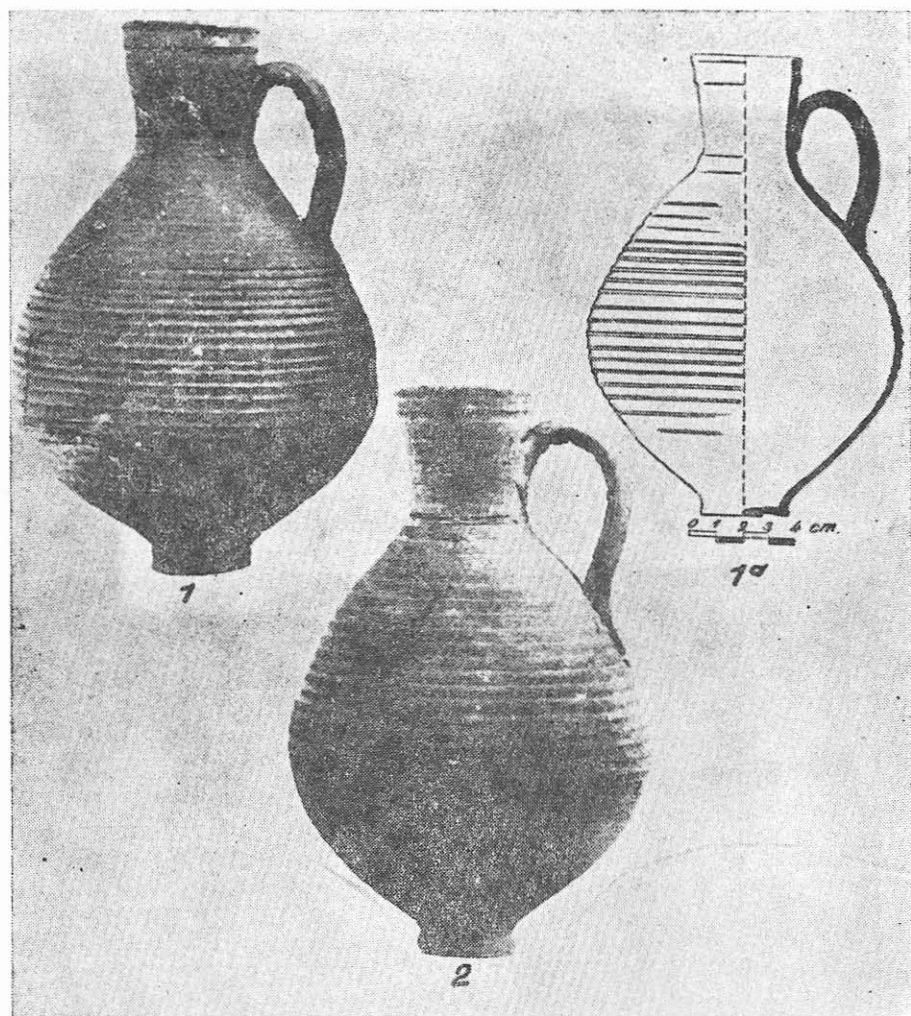
²⁵ Cu deosebire că au corpurile globulare, întîlnim tipuri asemănătoare la Tomis, cf. M. Bucovală, în *Pontice*, II, 1969 p. 308—309, fig. 15—16, C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, p. 18—19

²⁶ J. W. Salamonshon, *op. cit.*, p. 130, pl. IV, fig. 11 și 13.

²⁷ C. Iconomu, în *Pontice*, I, 1968, p. 247, fig. 10. C. Scorpan, în *Pontice*, I, p. 359, fig. 17 e. V. F. Gaidukevici, în *Materiali i isledovania pe arheologhii, SSSR*, 25, 1952, p. 168, fig. 61.

Pl. XI.

Pl. XII.

caracteristică generală a acestui tip foarte răspândit, este fundul puțin înalt și foarte mic în comparație cu pîntecul voluminos al vasului, de aici instabilitatea pe care o au unele exemplare.

Ambele vase sînt cu pereții subțiri, arși puternic, pasta mai groșieră. Se observă urme vagi de vopsea roșie; se pot data în sec. IV e.n.²⁸.

²⁸ H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 78, pl. 16, L 42 și p. 111, M 295, pl. 30. P. Aurelian, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 577, fig. 13 b; C. Ionomu, în *Pontice*, II, 1969, p. 85 și 87, fig. 5; al treilea ulcior de acest tip provine din necropola Callatisului, cf. C. Preda, Em. Popescu, P. Diaconu, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 451—452. P. Diaconu, în *Glasul bisericii*, XXIII, 7—8, 1964, p. 712—723 (pl.)

16. *Ulcioare cu două torți* (amphoridion). Ele formează un însemnat lot, descoperit în așezările și necropolele de epocă romană din Dobrogea, în forme mai variate.

a/ *Ulcior* descoperit la Ostrov într-o necropolă, alături de alte materiale arheologice de epocă romană, din care reținem căștile și măsurile de bronz, o monedă emisă sub Antoninus Pius și alte obiecte în special ceramice. Dimensiuni: înălțime 18,5 cm, diametrul maxim al corpului 11,7 cm, diametrul gurii 5 cm (pl. XIII, 1—1 a). Are formă ovoidală, mai largă în partea de jos; gîtul scurt, gura tronconică cu buza dreaptă. Ambele torți, simetric arcuite se prind de jumătatea gîtului și se aplică pe corp în zona în care vasul începe să capete o formă globulară. Fundul este inelar. Pasta este relativ bună, culoarea roșie-cărămizie; se datează în sec. II e.n. după moneda de la Antoninus Pius care s-a găsit în același complex²⁹.

b/ *Constanța*; inv. 15537; Dimensiuni: înălțimea 17 cm, diametrul mare 14 cm, diametrul gurii 5 cm (pl. XIII, 2 — 2 a). Are gura largă, buza maltă și canelată pe dinafară; corpul sferoidal. Ambele toarte se prind de buză apoi se arcuiesc aproape în unghi drept și se aplică pe pîntec. Partea inferioară este prevăzută cu urme vagi de coaste. Recipientul este realizat din pastă de proastă calitate, care arse a devenit roșcat-cărămizie. Un exemplar asemănător provine de la Histria. Ambele se datează în sec. III-IV e.n.³⁰.

17. *Unguentarii*. Tipul ceramic al unguentariilor este reprezentat de multe exemplare, care ne dau posibilitatea să urmărim linia lor evolutivă, de la epoca elenistică, pînă mai tîrziu în epoca romană.

I. Pentru o primă categorie de unguentarii pl. XIV 1—3, 1 a — 3 a folosim un exemplar găsit în necropola Tomisului: înălțime 13,5 cm, diametrul mare 6,2 cm, diametrul gurii 3,3 cm pl. XIV, 1 — 1 a. Este un unguentariu „bulb“; corpul mic, larg la bază, se îngustează către gîtul înalt cu pereții verticali. Gura largă și cu buza evazată. Pentru întinse regiuni ale imperiului se datează în sec. I e.n.³¹, dar le vom întîlni și în sec. II e.n., în complexele funerare de la Tomis³², din R. P. Bulgaria, R. S. F. Iugoslavia, U.R.S.S.³³.

De la această formă de unguentarii care imită foarte mult forma unguentariilor romane de sticlă, categoria ceramică a unguentariilor se

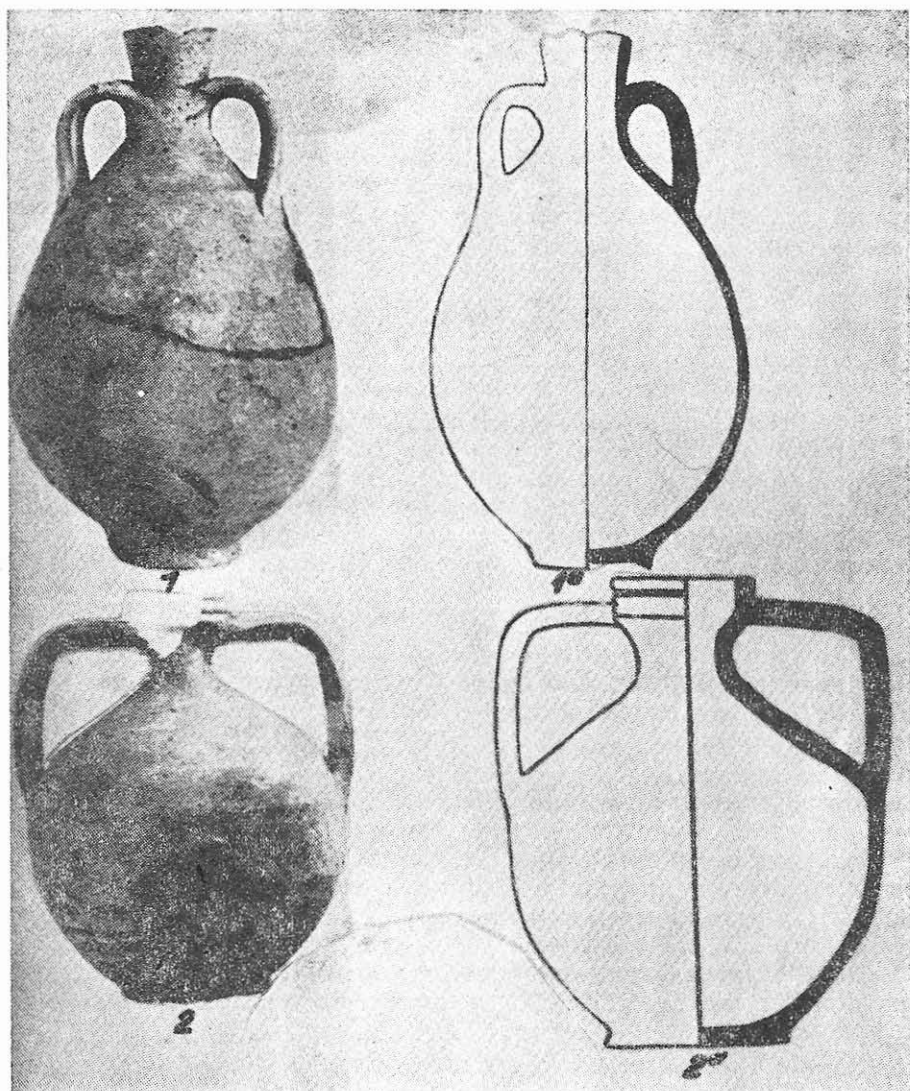
²⁹ A. Rădulescu, în *Dacia*, N.S., VII, 1963, p. 538 și urm.

³⁰ J. W. Salamonshon, *op. cit.*, p. 126, pl. IV, fig. 6 b, îl datează în a doua jumătate a sec. al III-lea.

³¹ H. S. Robinson, *op. cit.*, pl. 2, F. 50; pl. 5, G. 97; G. 98. G. R. Edwards, *op. cit.*, p. 22, fig. 12—13; J. H. Holwerda, *op. cit.*, p. 52, pl. 17; (nr. 780—799). O Vessbery, *SCE*, IV, 3, p. 79, fig. 30, 15—17. M. Bucovală, în *Pontice*, I, 1963, p. 292—293 și p. 281, fig. 9 c.

³² M. Bucovală, *loc. cit.*

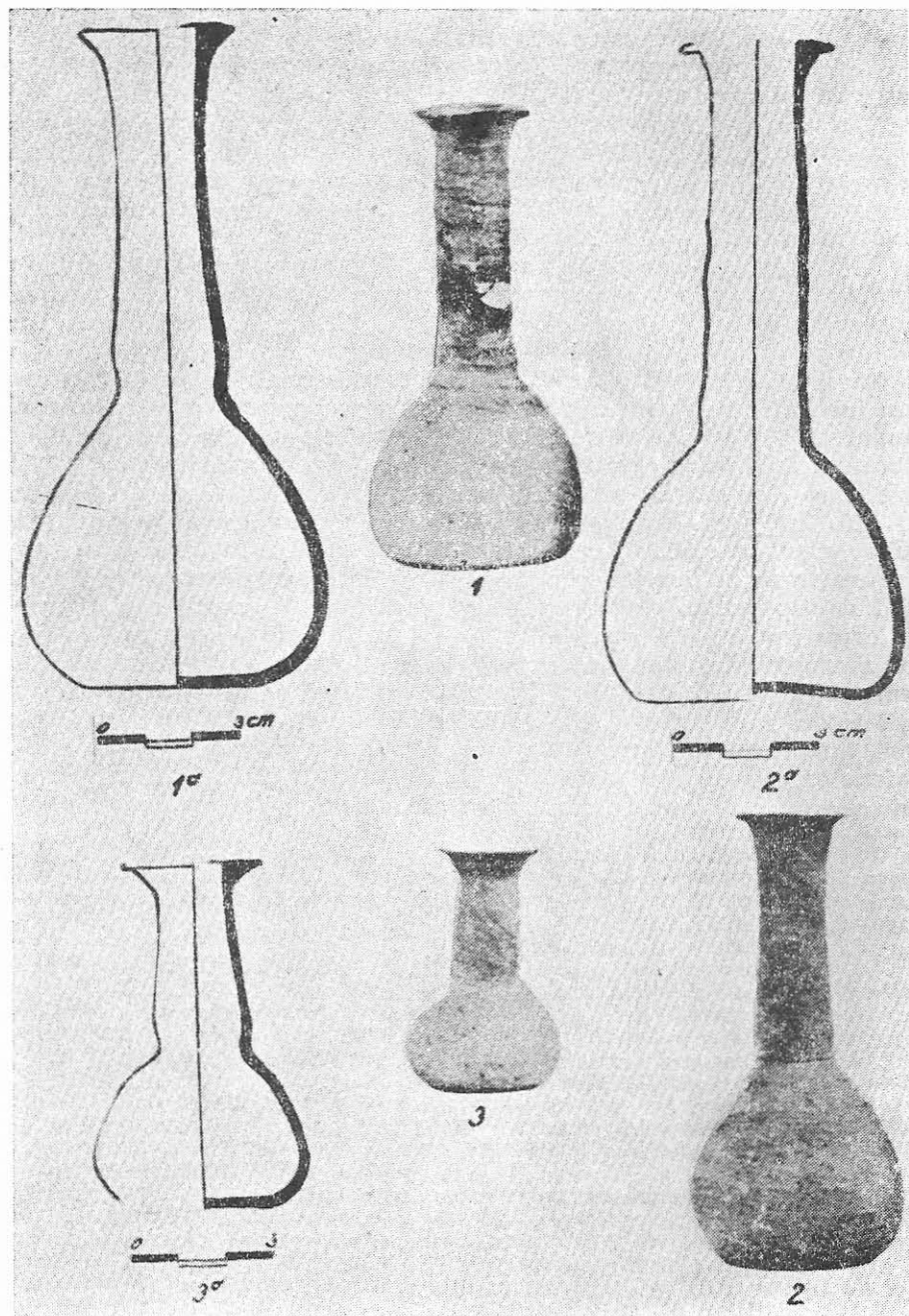
³³ K. Juglev — Y. Kaludova, în *Arheologhia*, Sofia, 1962, nr. 1, fig. 15 d, pentru sec. I e.n. A. Ghetovd, *Trakorimski moghilni nogrebenia ot Kazanlišco*, 1969, KH, 1, p. 43, fig. 16. Pentru teritoriul iugoslav, aceeași datare sec. II e.n. Sonja Petru, în *Razprave*, VI, Ljubljana, 1969, p. 168, pl. 2, fig. 1. Analogii găsim la M. Nero Ponzi, în *Mesopotamia*, III-IV, Torino, 1968—1969, p. 315, fig. 153, nr. 5.

Pl. XIII.

transformă pe măsură ce devin un articol tot mai căutat, căpătînd o formă mai simplificată :

II. Din acest tip deținem mai multe exemplare de la Tomis (pl. XV, 1—3). Dimensiunile : înălțime 8,5 cm, diametrul corpului 6,1 cm, diametrul gurii 4 cm. Corpul ovoidal, gura largă și ușor evazată, seamănă acest tip de unguentarii cu o căniță fără toartă. Fundul

Pl. XIV.

plat, puțin înalt, este plin. Pastă bună, arșă intens a căpătat o culoare roșie-cărămizie. După analogii se datează în sec. II-III e.n.³⁴

III. O formă aparte o întâlnim la unguentariile de sec. IV e.n., găsite în număr apreciabil. Dimensiuni: înălțime 13 cm, diametrul corpului 6,3 cm, diametrul gurii 4,4 cm. (pl. XV 4—4 a). Are corpul ovoidal alungit, ceva mai larg către fund — acesta fiind de fapt un picior tronconic plin. Gura este mai largă cu buza trasă înapoi. Unguentariile de acest tip, precum și variantele sale, se datează în a doua jumătate a sec. IV — prima jumătate a sec. V e.n.³⁵

18. *Bolurile*. Constanța; inv. 3846. Este poate cel mai reprezentativ tip de vas roman de mare circulație între sec. I-III e.n. Am inclus în această categorie vasele de capacitate medie și mică. Exemplarul luat drept exemplu are dimensiunile: înălțime 6,5 cm, diametrul gurii 11 cm (pl. XVI, 1—1 a). Se caracterizează printr-un corp tronconic, buza înaltă, dreaptă. Între gură și corp are o bordură mai proeminentă. Fundul este plat. Pasta de bună calitate, de culoare roșie-cărămizie. Suprafața exterioară și interioară a vasului este acoperită cu o glazură roșie, care-i dă un aspect lucios-metalic. Se datează în sec. I-II e.n.³⁶

19. *Străchini*. Sînt bogat ilustrate cu o mare gamă de exemplare. Multă vreme meșterii locali au avut ca model strachina elenistică³⁷, cu gura largă și buzele ușor întoarse în interior, pentru ca apoi cînd bolul de tip roman se generalizează, strachina de mari dimensiuni va fi o copie fidelă — la scară mărită — a acestui tip de vas. În Dobrogea s-au descoperit în numeroase locuri. Tomis; dimensiuni: înălțimea 9 cm, diametrul gurii 15 cm, (pl. XVII, 1—1 a). Are o formă tronconică, cu buza întoarsă în interior și fundul inelar scobit. Pasta este de calitate bună, arșă puternic pînă la roșu-cărămiziu. De cele mai multe ori suprafața exterioară este dată cu o glazură roșie sau albicioasă. Cronologic se înscriu în sec. I-III, cu mari asemănări cu strachina elenistică³⁸.

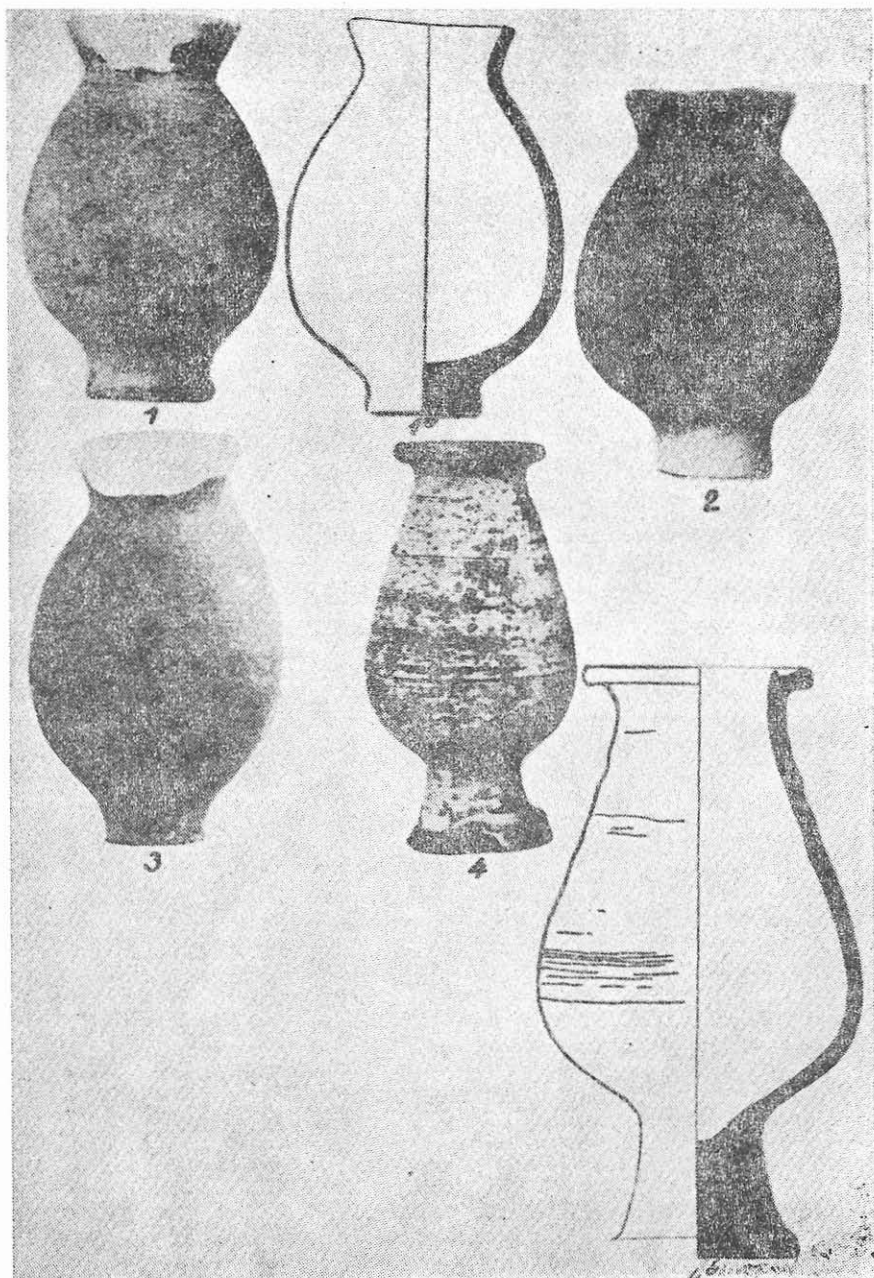
³⁴ I. P. Bujeh-Fox, *Third Report on the Excavations on the Site of the Roman Town at Wroxeter Shropshire*, Oxford, 1916, pl. XXVIII, tip 84; H. S. Robinson, *op. cit.*, pl. 23, M. 116 — cu oarecare diferențe de formă; Tone Knez, în *Razprave*, VI, Ljubljana, 1969, p. 132, pl. 19/6.

³⁵ I. P. Gillam, *op. cit.*, p. 9, fig. 48.

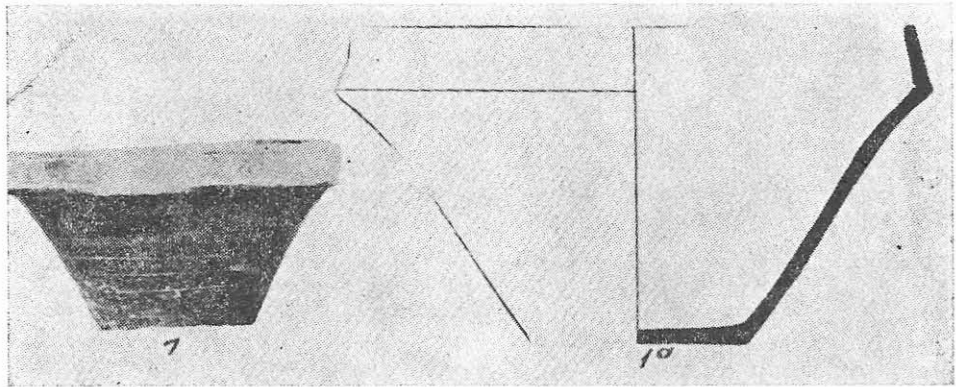
³⁶ H. S. Robinson, *op. cit.*, pl. 5, G. 71. L. F. Silanțeva, *Krasnolakovaia keramika iz razkopok Ulinrata*, p. 286—287, tip 5, fig. 3. T. N. Knipovici, *Krasnolakovaia keramika pervih vekov n.e. iz razkopok Bosporskoj ekspedicii*, 1935—1940, 22, p. 295, fig. 1, 4 și p. 297; D. M. Pippidi și colab., în *Materiale*, V, 1951, p. 304, fig. 7 d; P. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 210, pl. 100, VIII/1; M. Bucovală, *op. cit.*, p. 284—285, fig. 13 și 280, fig. 8/a.

³⁷ N. Lamboglia, *Per una classificazione preliminare della ceramica campana*, în *Atti del I Congresso Internazionale di Studi Liguri*, Bordighera, 1952, p. 174, forma 21/25. M. Bucovală, în *Pontice*, II, 1969, p. 303—304, fig. 9—10.

³⁸ Sînt frecvente și în coloniile nord-pontice, cf. T. N. Knipovici, *op. cit.*, p. 306—307, fig. 3/6 tipul 14 (Mirmekion) și p. 315, fig. 11/3 și 4, tipul 13 (Tiritake); F. Silanțeva, *op. cit.*, p. 287—288, fig. 4/1, tipul 9; p. 293, fig. 8/3; p. 300, fig. 14/5, tipurile 40 și 41. Pentru regiunea vest-pontică, în *Izvestia Institut*, XI, 1937, p. 163, fig. 156, cu monedă de la Commodus. V. Barbu, în *Studii Clasice*, III, 1961, p. 223, fig. 18/3. I. B. Zeest, în *Pontikapei Materiali i issledovania po arheologhii SSSR*, nr. 56, Moskova, 1957, p. 139 și urm., pl. 3, fig. 1 și 2, datate în sec. III-IV e.n. Cristian Goudineanu, în *Fouilles de l'ecole française de Rome à Bolsena* (Poggio Moscini) 1962—1967, tomul IV, p. 294, tip 21.

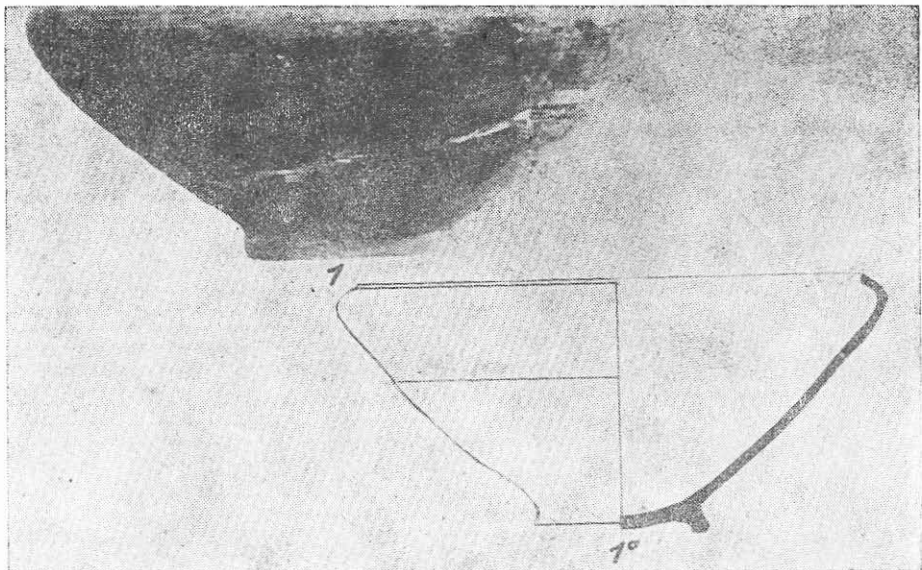

Pl. XV.

Pl. XVI.

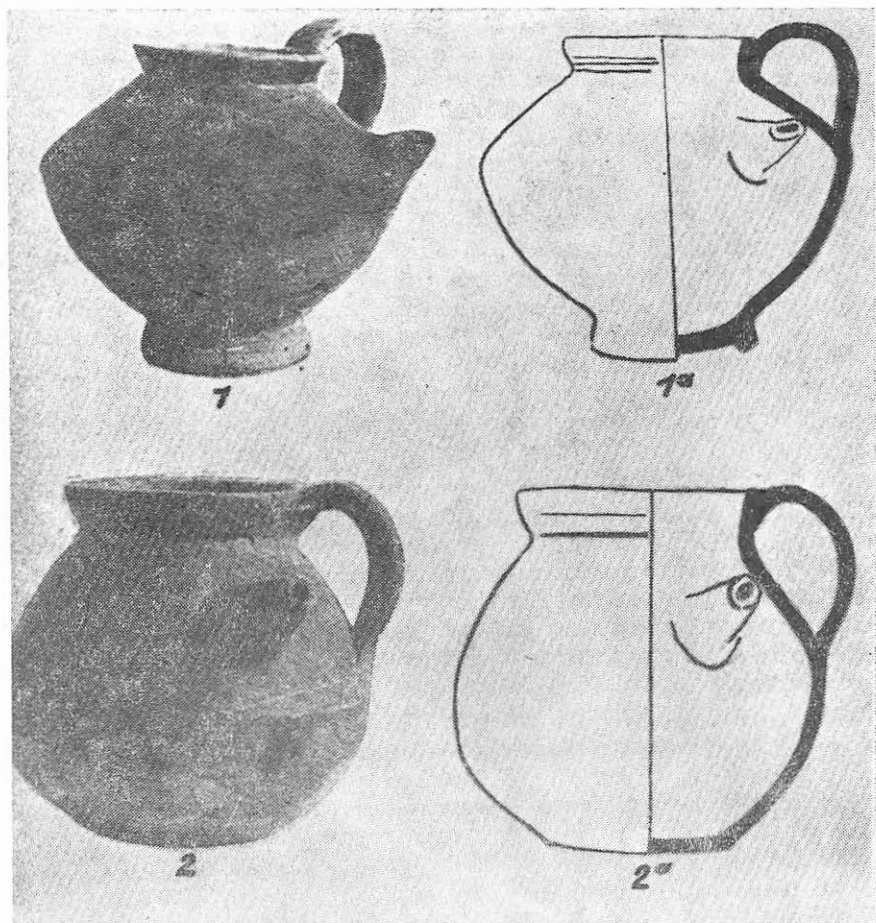
20. *Gutti*. Tip de recipiente pentru hrănirea artificială a copiilor. Constanța (pl. XVIII, 1—1 a). Dimensiuni: înălțimea 6,2 cm, diametrul 5,8 cm. Corpul are, în general, aspect bitronconic. Picior inelar, ceva mai înalt, toartă suprainălțată. Ciocul, tras direct din peretele vasului este ceva mai scurt. Pastă roșiatică, impură, este acoperită la

Pl. XVII.

exterior și la interior cu angobă roșie. S-a descoperit într-un mormînt laolaltă cu o amforetă de sticlă databilă în sec. I-II e.n.³⁹.

Cunoaștem de asemenea o altă variantă de *gutti* realizate dintr-o căniță globulară, căreia i-a fost practică o gaură în pasta încă crudă și s-a aplicat ciocul, mai ridicat și mai îngust la gură, prin exemplarele de la Constanța⁴⁰ (pl. XVIII, 2 — 2 a) și Callatis⁴¹, databile în sec. II-III e.n.

Pl. XVIII.

³⁹ M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, 1967, p. 131, nr. 272.

⁴⁰ V. Bologa, *Gutti (biberoane) romane de sticlă*, în *Omagiu lui C. Daicoviciu*, 1969, p. 58. M. Bucovală, *op. cit.*, p. 143—144, fig. IV. V. Barbu, *op. cit.*, — schema necropolelor din Tomis; aceeași problemă la M. Bucovală, în *Pontice*, I, 1968, p. 270.

Din mulțimea recipientelor de întrebuințare comună am selecționat modele pentru șapte categorii, fiecărei categorii integrându-i-se mai multe variante. Criteriul prezentării a fost într-un fel tot cel tipologic-cronologic, în măsura în care intervertirile de epoci au putut fi evitate. De asemenea s-a ținut seamă cu deosebire, ca materialul să reprezinte tipuri și variante de autentică producție locală. Din acest punct de vedere precizăm că unele vase (nr. 1, 2) al căror aspect general, coroborat cu aria arheologică de găsimă oferă o apartenență diferită de cea dobrogeană.

În procesul evoluției tipologice specifice vaselor ceramice mai greu de urmărit — dat fiind lipsa multor verigi, apar *cănilile*, cu una sau două torți. În epoca romană va precumpăni, în aspectul general al vaselor, scopul funcțional, în majoritatea vaselor de uz curent. Se pare că linia *Chytra-cană* reprezenta o evoluție tipologică firească. Exemplele *Chytră* cu toartă sînt cunoscute în Dobrogea de la sfîrșitul epocii elenistice⁴², iar în sec. II și III e.n. vor reprezenta tipul clasic roman, întîlnit în chip frecvent⁴³. Cupele și cănilile, cu linii elegante, din sec. I-II e.n. păstrează mai accentuate și mai fidele practicile meșteșugului din epoca romană, pe cînd cănilile „cu o singură toartă și cu caneluri pe corp”, cu un aspect mai neglijat sînt din sec. III poate chiar început de IV, cînd practicile vechi sînt abandonate în folosul exclusiv al utilului și a unei producții de serie mai accentuată. Decorul alcătuit din caneluri se realiza direct la roata olarului. Remarcăm folosirea cănițelor în scopuri casnice, iar cele cu mai puțină stabilitate poate în scopuri funerare⁴⁴.

Din punct de vedere al cadrului cronologic de circulație subliniem că în seria cănițelor pe care le-am studiat, aproape nici una nu depășește sec. III e.n. Desigur, aceasta nu înseamnă că ele vor fi încetat la această limită. Descoperirile de la Histria, Tomis, Callatis etc. demonstrează răspîndirea acestui tip pe o vastă arie geografică și în limite cronologice care merg de-a lungul întregii epoci romane în Dobrogea, cît și în regiunile pontice.

Cănilile și ulcioarele din categoria oenochoe, cu buza trilobată, formează și ele un lot larg răspîndit. Ultimile recipiente își pierd calitățile și frumusețea pe care le dețineră în epoca greacă⁴⁵, dar utilitatea lor în partea incipientă a dominației romane nu este desmințită nici pentru Dobrogea, nici pentru alte regiuni limitrofe⁴⁶.

⁴¹ M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967, p. 103—104. C. Ionomu, în *Pontice*, I, p. 265, fig. 43 și p. 267. Gherana Tabakova-Tanova, în *Arheologia*, Sofia, 1964, nr. 4, p. 49, fig. 5.

⁴² M. Bucovală, *op. cit.*, p. 95, fig. 59 b, p. 97, fig. 60 b și p. 101, fig. 62 e.

⁴³ Idem, în *Pontice*, II, 1969, p. 310—312.

⁴⁴ D. Tudor, *Oltenia Romană*², București, 1958, p. 75.

⁴⁵ *Corpus Vasorum antiquorum*, I, București, 1965, pl. 22, 3, I, 42 sau 4, I, 42.

⁴⁶ V. Pârvan, *Începuturile ...*, p. 144, fig. 73 și 74. B. Sultov, *op. cit.*, p. 51, fig. 3; H. S. Robinson, *op. cit.*, p. 65, pl. 13, K. 67. A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 537, fig. 2/2. M. Bucovală, în *Pontice*, I, 1968, p. 279—280, fig. 8 a și fig. 10 a și b.

Ulcioarele tip „lagynos“ de o formă elegantă în sec. I-II e.n.⁴⁷, se vor transforma cu timpul în ulcioare de tip comun, cu utilitate de caracter domestic dar și rituale sau funerare. Tipul acesta de ulcioare cu caneluri sau fără, cu gîtul și gura largă persistă veacuri de-a rîndul, cum o dovedesc descoperirile de la Mangalia⁴⁸ și Histria⁴⁹.

Ulcioarele cu pansa bitronconică și gît înalt sînt de mai largă circulație și deseori au fost descoperite ca urne funerare de incinerare. Nici acest tip nu continuă să circule peste sec. II e.n. și începutul sec. III. Transmite parțial trăsături de la amfore de epocă mai veche, care în epocă romană mai tîrzie se vor asimila, confundîndu-se cu ulciorul comun, de circulație îndelungată.

Ulcioarele de tip „amphoridion“ reprezintă o imitație mult mai fidelă a recipientelor amintite. Ca și multe alte vase de utilitate curentă și ulcioarele acestea vor fi avut multiple destinații, în gospodărire sau scopuri funerare. Linia evolutivă, se explică prin asemănarea cu amforele de tip elenistic din care se trag și exemplarele de la Ostrov, datate pe bază de monede, în sec. II e.n.⁵⁰.

Tipul ceramic al unguentariilor este de mai puțină utilitate practică-gospodărească, și cum e și firesc reprezintă recipiente de lux, pentru toaletă, funerare etc. Derivă din modelele de sticlă. Între unguentariile prezentate deosebit mai multe variante — distincte prin forma lor. Desigur, forma lor a fost impusă de diversitatea substanțelor pe care le păstrau. Pentru epoca romană, în special cele cu corp în formă de bulb și gît înalt, au avut se pare mai mare preferință. Sînt datate între sec. I-II⁵¹.

În privința unguentariilor ovoidale și tronconice se încearcă acreditarea părerii că ar fi un tip de creație locală, dobrogeană, sau cu referire la o zonă mai largă, vest-pontică⁵².

O atenție specială merită bolurile. De autentică tradiție elenistică, venite în mari cantități în Dobrogea pe calea apelor, bolurile au avut o largă răspîndire în părțile Dunării inferioare unde de timpuriu în epoca romană se dovedește că vor fi funcționat ateliere la Tomis, Callatis sau Histria în primul rînd. Exemplarele de tipul celor prezentate de noi abia dacă trec peste sec. I e.n.⁵³.

⁴⁷ I. W. Halwerda, *op. cit.*, p. 59—60, fig. 21; la fel sînt datate și descoperirile de la Raqqada, din nordul Africii, cf. J. W. Salamonshon, pl. IV, 10 a, 10 b, 12, 14 etc.

⁴⁸ C. Ionomu, în *Pontice*, II, 1969, p. 95, fig. 15. P. Aurelian, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 577, fig. 13.

⁴⁹ *Histria*, I, p. 463, fig. 392.

⁵⁰ A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 538 și urm.

⁵¹ H. S. Robinson, *op. cit.*, pl. 2, F. 50; pl. 5, G. 97; G. R. Edward, *op. cit.*, p. 22, fig. 12—13. J. H. Holwarda, *op. cit.*, p. 52, pl. 17 (nr. 780—799); O. Wessbery, *loc. cit.*, p. 20.

⁵² M. Bucovală, în *Pontice*, II, 1969, p. 318.

⁵³ H. S. Robinson, *op. cit.*, pl. 5, S. 71.

Strachina își va lungi circulația multă vreme, fără să știm exact cît din moment ce exemplarele de care dispunem nu urcă în timp peste sec. III e.n. Cele mai multe dintre ele sînt de la Constanța⁵⁴, provin din morminte — ceea ce a făcut posibilă o dotare corectă a lor.

Servind intereselor zilnice ale omului, strachina, bolul, cana, ajung să fie de o circulație mare în lumea romană. Ateliere, specializate pentru astfel de tipuri de veselă curentă, vor fi funcționat în toate centrele de viață omenească din Dobrogea, mărturiile fiind abundente⁵⁵.

În sfîrșit, ultimul tip de recipiente ceramice în acest cadru, sînt biberoanele-guttii — cunoscute în Dobrogea încă din epoci precedente. Puținele exemplare pe care le avem, din ceramică, sînt descoperite în necropolele romane ale Tomisului.

Cele mai multe, în special cele de epocă elenistică sînt făcute din sticlă. Se pare că transformarea lor în ceramică constituie o practică meșteșugărească de la sfîrșitul epocii elenistice și începutul celei romane. Sînt categorii ceramice executate cu destul îngrijire, dat fiind scopul delicat căruia îi erau destinate⁵⁶.

Cele 20 de categorii de vase de uz curent prezentate aici pe tipuri și în concordanță cu succesiunea lor cronologică, reprezintă desigur, numai o mică parte din mulțimea și varietatea recipientelor de acest fel care vor fi fost produse în atelierele. Dobrogei romane sau care veneau din afară. Lipsa a tot mai multe tipuri sau variante intermediare împiedică o determinare corectă a evoluției lor tipologice și cronologice.

Totuși, chiar considerate la acest nivel de documentare concretă, putem să ne face o imagine bună despre ceea ce a însemnat producția ceramică în acest cadru geografic al țării noastre, conjugate cu cele aduse din afară, în epoca romană. Desigur, condițiile istorice, din primele trei veacuri ale dominației romane în Scythia Minor, a oferit mult mai largi posibilități de practicare eficientă a tradiționalului meșteșug, cu implicații atît de profunde în viața social-economică. Decăderea meșteșugului ceramic, consecință firească a frămîntărilor istorice prea bine cunoscute în veacurile IV-VII⁵⁷, a dus la eliminarea treptată a tipurilor de vase mai mici și mai delicate, pentru care se cerea o mai mare atenție la fabricare. Or, cu excepția unor centre de pe litoral, între care Tomisul ocupă un loc proeminent în veacurile IV-VII e.n., toate celelalte, din interiorul provinciei sau de pe *limes*, nu mai aveau condiții economice suficiente pentru a crea posibilități de dezvoltare meșteșugărească pînă la nivelul atins în secolele anterioare. Materialul ceramic, în special amforele din sec. V-VII, sînt o bună dovadă în sprijinul aserțiunii noastre. Se vor fi fabricat în continuare

⁵⁴ M. Bucovală, *Necropole elenistice...*, p. 85, fig. 52 a p. 103, fig. 63 e; p. 115, fig. 72 a, etc.

⁵⁵ A. Rădulescu, *Contribuții la cunoașterea ceramicii în Dobrogea romană*, (în mss.), cap. I.

⁵⁶ V. Bologa, *op. cit.*, p. 58; M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, p. 143—144, fig. IV.

⁵⁷ R. Vułpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București 1938, p. 280 și urm. *Istoria României*, I, p. 580 și urm. I. Barnea, în *DID*, II, p. 369 și urm.

numai vasele de strictă necesitate, într-o gamă mult simplificată și cu inerențele manifestări grosiere, atît în ceea ce privește forma, cît și pasta. Dacă luăm în considerare și aspectul relațiilor de schimb cu alte centre străine, producătoare de vase ceramice de uz curent, constatăm că se făcea un import destul de mare de vase, de bună calitate, care vor fi servit pentru nevoile zilnice ca și pentru practici religioase, funere, cum ne demonstrează descoperirile de la Histria⁵⁸ sau cele de la Constanța, descoperite în special la Edificiul cu mozaic⁵⁹. Se consemnează în acest fel o practică de natură comercială, ce suplinea în bună parte lipsa producției locale de ceramică pentru uz curent, devenită în ultimele două veacuri ale stăpînirii romane în Dobrogea, un fenomen acut.

Cu toate acestea, s-a documentat prin ceramica prezentată în succesiunea ei tipologică și cronologică, o activitate meșteșugărească de primă importanță în Dobrogea romană, cu puternice tradiții în orașele de pe litoral cît și în cele de pe *limes*. Este o producție locală, cu forme și modele care imită tipuri de largă circulație în întreg Imperiul roman, multe dintre ele venite masiv aici dar care își manifestă anumite trăsături proprii, chiar originale, specifice unui orizont economic și cultural cu evidente implicații în zona vest-pontică și egeeană.

Ceramica de uz curent, prin studierea sa viitoare, exhaustivă, va arunca lumini noi în sectorul meșteșugăresc pe care îl ilustrează atît de bine, ca și în cel comercial.

BEITRÄGE ZUR KENNTNIS DER GEMEINNÜTZIGEN RÖMISCHEN KERAMIK AUS DER DOBRUDSCHA

Inhaltsangabe

In der vorliegenden Arbeit legt der Verfasser eine Gruppe zahlreicher und verschiedener Gefäße vor, die für die Ansprüche des Menschen von unmittelbarer Notwendigkeit sind. Es wird festgestellt, dass die örtliche keramische Tradition auch in der römischen Epoche fortgesetzt wird, doch ist sie unter dem Einfluss der fortgeschritteneren handwerklichen Technik und Praxis eingehend verändert.

Die in dieser Provinz vorgefundene Keramik vertritt einen evolutiven Zyklus. Für die Jahrhunderte I-III u.Z. werden in ihren Formen die Züge der hellenistischen Tradition festgestellt, damit nachher, vom Ende des VII. Jh. u.Z. beginnend, eigene Formen erscheinen. Innerhalb des evolutiven Zyklus werden unzählige Typen und Formen unterschieden, denen eine oder mehrere praktische Gebrauchsweisen entsprechen; folgende werden angeführt: 1. Pokal (I. Jh. u.Z.), 2. kugelförmiger Pokal mit zwei Henkeln (I Jh. u.Z. oder Anfang des II. Jh. u.Z.), 3. Krater (I. Jh. u.Z.), 4. Kännchen (I-II. Jh. u.Z.), 5. Kännchen mit einem Henkel (I-II. Jh. u.Z.), 6. Kännchen mit einem Henkel und mit Kannelierungen auf dem Leib

⁵⁸ Em. Popescu, *Ceramica romană țirzie cu decor șampilat descoperită la Histria*, în SCIV, 16, 4, 1965, p. 695—721; H. S. Robinson, *op. cit.*, passim.

⁵⁹ Gh. Papuc, *Ceramica romană țirzie cu decor șampilat descoperită la Edificiul roman cu mozaic din Tomis*, în Pontica, VI, 1973, p. 153—192.

(II-III. Jh. u.Z.), 7. weitere kugelige Kännchen (II-III. Jh. u.Z.), 8. *kleine Küchengefäße, ohne Henkel* I-III. Jh. u.Z.), 9. *hohe Kannen mit einem Henkel* (I-II. Jh. u.Z.), 10. *dreiegliederte Kannen (oenochoe)* (II-III. Jh. u.Z.). 11. *Wasserkrug mit dreiegliedertem Mund* (I-II. Jh. u.Z.), 12. *kleine Wasserkrüge mit einem Henkel und unverziert* (I-II. Jh. u.Z.), 13. *Wasserkrug mit zylindrischem niederem Leib und hohem Hals* (II. Jh. u.Z.), 14. *bitronkonischer Wasserkrug mit hohem Hals* (II-III. Jh. u.Z.), 15. *Wasserkrug mit kugeligem Leib, hohem Hals* (IV. Jh. u.Z.), 16. *Wasserkrüge mit zwei Henkeln (amphoridion)* (III-IV. Jh. u.Z.), 17. *Salbengefäße* (I-II. Jh. u.Z.) II (II-III. Jh. u.Z.), III (IV-V. Jh. u.Z.), 18. *Terrinnen* (I-II. Jh. u.Z.), 19. *Schüsseln* (I-III. Jh. u.Z.), 20 *Gutien* (I-III. Jh. u.Z.).

Es wurden Modelle für sieben Kategorien ausgewählt, jeder Kategorie sind mehrere Varianten eigen. Das Kriterium der Anführung ist das typologisch-chronologische, in dem Masse in dem den Überlagerungen in den Epochen ausgewichen werden konnte. Ebenfalls wurde besonders darauf geachtet, dass das Material Typen und Varianten der echten lokalen Produktion vertritt. Von diesem Gesichtspunkt aus wird unterstrichen, dass manche Gefäße (Nr. 1—2), deren allgemeines Aussehen, mit dem archäologischen Fundbereich verbunden, eine von der Dobrudscha verschiedene Zugehörigkeit aufweisen.

Im zweiten Teil der Arbeit beschreibt der Verfasser den jeder einzelnen keramischen Kategorie spezifischen typologischen Entwicklungsprozess, die wichtigeren Entdeckungen, wie auch ihre praktische Bestimmung hervorhebend. Es wird unterstrichen, dass die angeführten 20 gemeinnützigen Gefäße nur einen kleinen Teil der Menge und Mannigfaltigkeit der diesartigen, in den Werkstätten der römischen Dobrudscha hergestellten, oder von aussen gekommenen, Rezipienten, vertreten. Obwohl das Fehlen mehrerer Zwischentypen oder Zwischenvarianten eine genaue Festlegung ihrer typologischen oder chronologischen Entwicklung verhindert, kann dennoch verfolgt werden, obwohl nur von diesem konkreten Dokumentierungsniveau aus gesehen, was die keramische Produktion in der antiken Dobrudscha, mit den von aussen gebrachten Exemplaren verbunden, in der römischen Epoche bedeutet hat. Um diesen Gedanken zu veranschaulichen stellt der Verfasser fortwährend Beziehungen zu den historischen Gegebenheiten aus der Zeit der römischen Herrschaft in der Provinz Scythia Minor, her.